

Hemşirelikte Mesleki Düzenlemeler

Nursing Regulations

ELIZABETH ANNE HERDMAN*

ÖZET

Bir ülkede hemşireliğin gelişimini sağlayan en önemli etmen hemşirelikle ilgili bir düzenleme sisteminin kurulmasıdır. Mesleki denetim, Hemşirelik Kanunu hükümleri altında mesleki uygulamaları yöneten idari kuralları düzenlemek için kurulmuş ve yetkilendirilmiş yasal Hemşirelik Kurul veya Konseyleri tarafından gerçekleştirilir. Uluslararası Hemşirelik Konseyi, her ülkede hemşirelik eğitim ve uygulamalarının aynı olmasını sağlayan ilkelerin bulunması gerektiğini savunarak, evrensel hemşirelik düzenleme standartlar kavramının yayılmasına çalışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik; yasa; hemşirelik kurul/konseyi; düzenleme.

Hemşirelikte Mesleki Düzenlemeler

Bir ülkede hemşireliğin gelişmesini sağlayan en önemli etmen hemşirelik ile ilgili mesleki düzenleme sisteminin kurulmasıdır. Hemşirelikte mesleki düzenleme, hemşirelik uygulamalarının devlet tarafından denetlenmesini ifade eder ki, bu denetimin amacı toplumun korunmasını ve güvenliğini temin etmektir. Genel kabul görmüş bir mesleği icra etme hakkı, şarta bağlı olmayan bir hak değildir. Tersine, önceden saptanmış bazı nitelikleri kazanmış kişilere devlet tarafından verilmiş bir hakur.

Hemşirelikte mesleki düzenlemeleri geliştirmede kullanılacak bir hareket planının amacı, düzenleme ile uygulama, eğitim ve davranış standartları arasındaki bağlantıya dikkat çekerek hemşirelik düzenlemelerinin önemi konusunda bilinç yaratmaktır. Mesleki denetim, Hemşirelik Kanunu hükümleri altında mesleki uygulamaları yöneten idari kuralları düzenlemek için kurulmuş ve yetkilendirilmiş yasal Hemşirelik Kurul / Konseyleri tarafından gerçekleştirilir.

Bir Hemşirelik Kanunu; genellikle Hemşirelik Kurul / Konseyinin yapısını ve bileşimini, yetkisini tanımlarken, hemşireliği ve hemşirelik uygulamalarının kapsamını da tayin eder. Kanun ayrıca diploma onayını ve/veya tescil sistemini tanımlar, ünvan tanımları da yaparak bunları koruma altına alır, disiplin cezalarının dayanaklarını ortaya koyar.

* E A Herdman, Prof. Dr.
Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Müdürü
Güzelbahçe Sok. No:20 D Blok, 34365 Nişantaşı / İstanbul
Tel.: 0 212 311 26 01 Faks: 0 212 311 26 02
e-posta: eherdman@ku.edu.tr

ABSTRACT

The single most important step towards the development of nursing in any country is the establishment of a system of regulation. Regulation is controlled by boards or councils of nursing which are statutory authorities authorized under a Nurses Act (law) to develop administrative rules and regulations governing professional practice. The International Council of Nurses promotes the concept of universal standards for nursing regulation claiming that principles governing nursing education and practice should be same in every country.

Key Words: Nursing; law; nursing board; regulation.

Hemşirelikte mesleki düzenleme sistemi ayrıca mesleki davranış kurallarını, mesleki sorumluluk konularını, hasta haklarını ve hemşirelik işgücü istatistiklerinin toplanmasını da kapsar.

Düzenleme Neden Gereklidir?

Hemşireliğin mesleki düzenlemeye tabi olması gereklidir; çünkü, hemşirelik hazırlıksız ve ehil olmayan kişiler tarafından icra edildiğinde topluma zarar verebilecek sağlık mesleklerinden biridir. Toplum ehliysiz bir sağlık işçisini tanıyacak ölçüde yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayabileceğinden, güvensiz ve ehliysiz uygulayıcıların yaratabileceği tehlikelere maruz kalabilir. Oysa devletler, düzenleme süreçleri ile sadece zorunlu nitelikleri önceden saptanmış yetki sahibi kişilerin hemşirelik uygulamalarını gerçekleştirmelerine izin vermektedir.

Hemşirelikte Mesleki Düzenlemelere Örnekler

Sağlık meslek düzenlemelerinin açıkça belirtilmiş amacı toplumun korunması olmakla birlikte, bunun yerine getirilmesi farklı yaklaşımlarla gerçekleşmektedir. Bazı düzenleme sistemlerinin örnekleri aşağıda belirtilmiştir:

- İngiltere'deki Hemşirelik ve Ebelik Kurulu gibi tek düzenleme kurumu;

- Danimarka, İrlanda ve Tayvan gibi ülkelerde bulunan, mesleki düzenleme yetkisi olmayan ancak temel yetkinlikleri saptayan bir ulusal / devlet kurumu;
- Kanada ve Avustralya'da olduğu gibi, kaynak ve/veya koordinatörleri bir ulusal kurum olan il, eyalet veya bölgesel düzenleme kurumları;
- İspanya'daki gibi sadece bazı görevlere ait standartların devlet tarafından belirlenen özerk idari bölgeler;
- ABD'de olduğu gibi, müşterek ulusal lisans/yetki belgesi sınavlarının yapıldığı ancak her eyaletin kendi düzenleme zorunluluğunun bulunduğu çoklu düzenleme kurumları.

Uluslararası Hemşirelik Konseyi, her ülkede hemşirelik eğitim ve uygulamalarının aynı olmasını sağlayan ilkelerinin bulunması gerektiğini savunarak, evrensel hemşirelik düzenleme standartlarının yayılmasına çalışmaktadır. Diğer taraftan, sağlık mesleklerini ve dolayısıyla bakım standartlarını düzenleyen etmenler son derece değişken olan sosyopolitik olgulardan etkilenmektedir. Düzenlemeleri etkileyenler arasında hukuk mahkemeleri ve var olan devlet sağlık hizmetleri gibi resmi dışsal etmenler sayılabilirken, genel mesleki konseyler, birlikler ve mesleki kuruluşlar resmi içsel etmenler olarak dikkat çekmektedir. Resmi olmayan etmenler arasında ise genel medya kuruluşları, meslektaşlar, meslek kültürü ve hastalar yer alır. Etmenler içselleştikçe daha güçlü olurlar ve dolayısıyla hemşirelik bakımının niteliğini düzenleyen en büyük güçlerin başında hemşirelik örgütlerinin kendileri gelir.

Batıda hemşirelik düzenlemelerinin odağı hemşirelik sistemi değil, birey olarak hemşirenin kendisidir. Hal böyleyken görülüyor ki, Nepal'de son günlerde ülkenin ilk hemşirelik kanunu onaylanmış olup ilginçtir ki, kanunda bireysel hemşireyi değil, hemşirelik sistemi odak noktası alınmıştır. Ancak, batı ülkelerinde bakım etkinliklerinin niteliğini destekleyen yapıların sadece birkaçı dışında (resmi içsel ve dışsal etmenler) gerekli yapıların Nepal'de bulunmadığı göz önüne alınırsa, kanundaki mantık anlaşılmaktadır ve hatta bu olgu gelişmiş sağlık sistemlerine sahip olmayan gelişmekte olan ülkelere göze çarpan bir nitelik. Nepal hemşirelik kurulu, lisans ve lisansüstü hemşirelik eğitim standartlarının yükseltilmesiyle, hemşirelik okullarının akreditasyonu ve klinik hemşirelik ve ebelik uygulamalarının standartlarının belirlenmesiyle ilgilenmektedir. Standartlara odaklanan bu bakış açısı daha çok nitelikli hemşirelik bakımını destekleyecek diğer yapıların var olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin arasında, hastane ve toplum sağlığı merkezlerindeki organizasyon ile hemşirelik okullarındaki eğitim standartlarının organizasyon şemaları, iş tanımları ve performans değerlendirmeleri gibi temel kalite destekleyici katkılar üzerinde odaklanmamasıdır.

Gelişmiş ülkelerde ise, sağlık bakım hizmetlerinin niteliğine katkıda bulunan birçok yapı vardır. Klinik bakım standartlarını destekleyen kurumsal düzenlemeler ve kalite etkinlikleri mesleki birlik ve örgütler, eğitim programlarının akreditasyonu, sağlık

hizmetlerinin akreditasyonu ve tüketici örgütlerin çalışmalarını içermektedir. Ayrıca, meslekteki kişilerin çoğunun memur olduğu hemşirelik gibi mesleklerde, işveren tarafından gerçekleştirilen atama ve performans değerlendirmeleri de bu düzenlemelerin parçasıdır. Bunların tümü sunulan bakımın kalitesine katkıda bulunmaktadır.

Hemşireliğin Özerkliği Bakımından Hangi Sonuçlar Ortaya Çıkmaktadır?

Hemşireliğin devletin düzenlemesi altında olduğu yerlerde mesleğin özerkliği tartışılır. Devlet hemşireliğe kabul ve hemşirelikten ihraç, uygulama standartları ve sürekli yetkinlik gibi konuları kontrol etmekte ise, hemşirelik özerk bir meslek dahi olabilir mi? Pratik yönden, "devlet" denilirken, devletin yasama örgütünün mevzuatı uygulaması için yetkilendirdiği İdari Birim veya Kurul / Konsey anlaşılmaktadır. Hemşirelikte özerkliğin anahtarı Kurul / Konsey üyelerinin çoğunun hemşirelik mesleğinin her sektörünü temsil etmesinde yatmaktadır. Aşağıdaki hemşirelik düzenleme örneğinde hemşirelik özerkliğin hemşireler tarafından kontrol edilen ve yine hemşireler için kurulmuş bir hemşirelik kurulunun yapısı altında nasıl koruma altına alınabileceğini açıkça göstermektedir.

Bir Hemşirelik Düzenlemesi Örneği

Hükümet Hemşirelik Kanununu aşağıdaki amaçlar için çıkarır:

1. Hemşire ve ebelerin mesleklerini hakkıyla icra edebilecek nitelikte olduklarını doğrulayan mekanizmalar yaratarak toplumun sağlık ve güvenliğini korumak için;
2. Toplum ve işverenlerin kayıtlı veya yetki belgeli hemşire ve ebeleri kolaylıkla ayırt edebilmelerini sağlayacak mekanizmalar tesis etmek için.

Genellikle bir Hemşirelik Kanunu aşağıdaki görevleri yerine getirmektedir:

- Bir Hemşirelik Kurulu / Konseyinin yapısını ve yetkilerini tanımlamak;
- Hemşirelik ve hemşirelik uygulamalarının kapsamını tanımlamak;
- Diploma şekillerini ve koşullarını tanımlamak;
- Unvanları tanımlayıp korumak;
- Disiplin cezalarına temel oluşturacak dayanakları tanımlamak.

Bir Hemşirelik Kurulu / Konseyi hemşire ve ebelerin kayıt altında tutulmasından, uygulayıcı hemşire ve uygulayıcı ebelerin yetkilendirilmelerinden sorumlu bir yasal kurum olarak meydana getirilmektedir.

Hemşirelik Kurulu / Konseyinin İşlevleri

Bir Hemşirelik Kurulu / Konseyinin işlevleri toplum sağlığı ve güvenliğini koruma altına almak için hemşirelik ve ebelik uygulamalarının mesleki standartlarının sürekliliği ve iyileştirilmesi konularıyla doğrudan bağlantılı etkinlikleri içermektedir.

ÖZGÜN YAZI

Bu etkinlikler aşağıdaki amaçlara hizmet eder:

1. Hemşire ve ebeler için eğitim standartlarını saptamak ve sürekli kılmak;
2. Nitelikli uygulayıcıların özelliklerini bir tescil sisteminde kayıt altında bulundurmak;
3. Disiplin işlevleriyle ilgili doğru mesleki davranışların benimsenmesini sağlamak.

Kurul / Konsey düzenli aralıklarla toplanır ve yasal işlevlerinin yerine getirilmesini sağlayan kendi bünyesinde birtakım komite, heyet ve divanlar oluşturur. Kurul / Konsey geniş bir mesleki yelpazede hemşirelik mesleğiyle ilgili görüş almak için genellikle birçok örgütün temsilcilerinin de katıldığı bu komitelere düzenli olarak başvurur.

Bir Hemşirelik Kurulu / Konseyinin Üyeleri

Üyeler Hemşirelik Kanununun hükümleri altında atanır. Kurul / Konseyin genellikle 12-16 üyesi olup, bu üyelerin bazıları seçme hakkı olan yetkin hemşireler tarafından seçildikten sonra Vali, Başkan veya Bakanlıkça göreve getirilir. Bazı üyeler ise değişik hemşirelik örgütleri tarafından aday gösterildikten sonra bu yetkililerce görevlendirilir. Örneğin, bazı Kurul / Konsey üyeleri ulusal hemşirelik dernekleri ve devlet Hemşirelik Yüksek Okulları tarafından aday gösterilmektedir. Bu Kurul / Konseylerde üçüncü derece hemşirelik ve ebelik eğitimi veren hemşirelerin de temsil edildikleri gibi, Sağlık Müdürlüklerine bağlı ruh sağlığı veya devlet diplomalı hemşireler de temsil edilmektedir. Tüm Hemşirelik Kurullarında Bakanlıkça atanmış bir hukukçu ve toplum temsilcisi olarak yine Bakanlıkça atanmış iki veya üç kişi bulunmaktadır. Üyelerinin çoğunluğu nitelikli hemşire olan bu Kurul / Konseylerin başkanlığına sadece hemşire veya ebe getirilebilmektedir. Tüm üyeleri üç veya dört yıllık bir süre için atanırlar.

Eğitim Programları

Onaylanmış kurslar açmak isteyen kuruluşlar Hemşirelik Kurul / Konseyine kuruluşun ve hazırlanan eğitim programının onaylanması için başvurabilirler. Böylelikle Kurul / Konsey, Mesleki Standartları denetleyebilme ve Mesleki Davranışlar Kurallarıyla Hemşirelik Uygulamaları, Mesleki Uygulamanın Sınırları ve Enfeksiyon Kontrolü Standartları da dahil olmak üzere, Yetkinlik Standartları Yönetmeliklerini geliştirme olanağına sahip olmaktadır. Hemşirelik Kanunu aynı zamanda hemşire ve ebelerin ilaç uygulamalarıyla ilgili hukuku çerçeveyi de oluşturabilir.

Hemşirelik Kurul / Konseyler yasaları daha açıklayıcı veya spesifik hale getirmek için idari kuralları ve mevzuatı geliştirmekle de yetkilidirler. Kural ve düzenlemeler Hemşirelik Kanunu ile tutarlı olmak, kanunlar dışına çıkmamak ve yasa haline geldikten sonra da kanun gücünde ve etkisinde olmak durumundadır.

Sonuç

Batı dünyasının çoğu yerinde, yirminci yüzyılın erken döneminden beri hemşirelik mesleği tescil sistemleriyle düzenlenmiştir. Hemşirelik Kurul veya Konseyleri misyonlarını, hemşirelik uygulamalarını tanımlamak, yetkin hemşireleri tescil etmek, hemşirenin güvensiz uygulaması karşısında yasal işlem başlatmak ve hemşirelik eğitim programlarını onaylayıp izlemek suretiyle yerine getirmektedir. Bir Hemşirelik Kanunu hükümleri altında işleyen bir mesleki düzenleme sistemi, yasal makamları hemşire ve ebelerin resmi kayıt altına alınmaları konusunda yetkilendirmektedir. Meslek özerkliği ancak mesleği uygulayanların çoğunun nitelikli hemşire olmasıyla korunmuş olur.